

ЈОВАН ДЕЛИЋ

РАЗРОМАН О МЕЛАНХОЛИЧНОМ, ЛУДОМ,
НА ПОСТАВУ ИЗВРНУТОМ СВИЈЕТУ

У 107. колу Српске књижевне задруге, као 722. књига по реду, појавио се 2015. године роман *Пуџникова циџлана* Радована Белог Марковића, с поднасловом „Залудно плетиво” и с предговором угледног критичара, професора универзитета др Радивоја Микића. Већ ови основни библиографски подаци о књизи довољно казују какав статус данас има овај писац у савременој српској књижевности. Ако се томе дода да су се 2013. појавила *Сабрана дела* Радована Белог Марковића у тринаест књига, па да је *Пуџникова циџлана* већ четрнаеста у том низу, и да је између 2005. и 2014. године објављено чак пет ауторских књига о прозном стваралаштву овога писца и три зборника радова са научних скупова, па још неколико тематских блокова у најистакнутијим српским периодичним публикацијама, онда је то и примарна и секундарна библиографија на којој би Радовану Белом Марковићу могао позавидјети безмало сваки живи српски приповједач или романописац. Колико нам је познато, у изради су, или су већ одбрањене, и двије докторске дисертације о прози Белог Марковића, што говори о високом статусу овога писца и у једном дијелу академске критике. Природно је онда што је и жири за додјелу Награде „Светозар Ћоровић” морао застати пред оваквим опусом, утолико прије што су поједини романи или циклуси романа, попут *Колубарске њрилоџије*, коју чине романи: *Лајковачка њруџа*, *Лимунација у Ђелијама* и *Последња ружа Колубаре*, опомињали на своје постојање и на вишеструка издања, о књижевним наградама и признањима да и не говоримо. Дакле, овогодишња Награда „Светозар Ћоровић” иде у руке једном врло афирмисаном писцу, с високим статусом у актуелном књижевном

животу, и нема ону откривалачку димензију и чар које су одлуке овога жирија понекад имале.

Поднаслов романа „Залудно плетиво” наговјештава понешто о његовој природи. Ријеч је о једном авангардном аутоироничном ставу аутора; ставу који, с једне стране, упућује на српску традицију употребе метафора *ћкиво*, *ћлейшво* и *вез* за књижевни текст (Лаза Костић, Момчило Настасијевић, Иво Андрић, Данило Киш, Радослав Братић), а с друге – на *залудности тога ћлейшва*; ни одсуство сврховитости и јединственог конструктивног начела у роману *Путникова циљана*. Најзад, успоставља се паралелизам и сагласност између Путникове циглане – несврховите и непрактичне грађевине у којој никада није, нити ће бити, произведен ниједан комад цигле, јер је подигнута на мјесту гдје нема сировине, гдје се нема од чега цигла замијесити – и свијета романа Радована Белог Марковића; романа који нема интегративну снагу и који постаје, према пишчевим ријечима, *разроман* и *залудно ћлейшво*, односно залудно плетење *разромана* – неке врсте антиромана, онаквог каквог га види Радован Бели Марковић, као што је градња Путникове циглане, а особито њеног изузетно високог, у небо устремљеног и изведеног димњака, била залудан посао, пошто „без јама блатара ни једна на овом свету циглана опстати не моглаше”. Тако је Путникова циглана нека врста далеке гротескне претече социјалистичких промашених инвестиција: фабрика без сировина, жељезара без жељезне руде, алуминијумских комбината без боксита. Упркос томе, она несразмјерно високим димњаком жели да дохвати небо, а градитељи тога димњака, близна браћа црнотравска Часлав и Кориша, као да желе да се привуку самоме Богу иза леђа, остављајући иза себе утисак чуда и подвига на становнике, грешне Ћелијанце, и на намјернике. Тај димњак Путникове циглане личи на огромни и обрнути знак чуђења између земље и неба и постаје један од симбола мјеста, знак распознавања. И димњак је, као и роман, „залудно плетиво”, „најзнаменитије ћелијанско залуд-предузеће”.

Истини за вољу, и други романи овога писца одликују се фрагментарношћу. Поетски, често меланхолични фрагменти теже за осамостаљењем и памте се као успјеле поетске, најчешће хуморно-меланхоличне, релативно самосталне цјелине у роману. И у роману *Путникова циљана* ће се мними списатељ Радован Бели Марковић прогласити бићем које се стара о меланхолији; као први међу меланхолицима, барем у Колубарском крају. Он је „колубарске туге неименовани министар”, па није чудо што је његов „разромањени роман сам од себе оболео” и што ће писац за своје дјело рећи „протрули мој роман”. Јер роман се намјерно не уцјеловље

и не саставља, као што ни димњак Путникове циглане никада неће продимити нити постати друштвено користан објекат, предузеће или фабрика.

Циглана носи име према своме инвеститору и духовном оцу који се презивао Путник. За њим трагају власти и полиција, упорно и безуспјешно, због погрешне инвестиције и сулуде, апсурдне грађевине, али „хелијанске циглане прави титлуар” пронаћи се не могаше, као да се све догађало „изван јестаства и историје”.

Изгубила су се нетрагом и близна браћа црнотравска, мраморници и зидари димњака – куле небеснице – Часлав и Кориша, истински занесењаци, мајстори свога посла и умјетници меких очију који будни сањају и изнутра зидају димњак до изнад облака. Нетрагом је нестао и њихов нерасамарени магарац. Узалудна су полицијска трагања да се било шта о њима сазна. Тако се потврђује суд двојице зидара и мраморника, Часлава и Корише, о траљавости „видамог света”; о његовој недовољности и непоузданости.

У полицији је, међутим, остао траг оностраног свијета: приведен је и прописно саслушан један вампир, по чему је колубарско-брдски крај одавно био знаменит.

Гради се слика свијета свелудаштва колубарског и брдског, чији је изванредни изасланик доктор Субота, управник Луде куће, у којој списатељ и маглени појав меких очију, Радован Бели Марковић, налази повремено своје уточиште. „Права је срећа што се у лудницама води брига о књижевству српском”, говорио је дотични мними списатељ, свјестан далеких и дубоких импликација свога исказа. Његов омиљени пјесник је, не по први пут у његовим романима, Сима Пандуровић, пјесник дубоке меланхолије који је пјевао у славу лудила:

„Сишли смо с ума у сјајан дан”,

цитира маглени појав меких очију, Радован Бели Марковић, први стих антологијске Пандуровићеве пјесме „Светковина”.

Роман *Пуџникове циглана* нуди слику сулудног и непоузданог видљивог свијета изврнутог на поставу. Символи тога свијета су димњак без дима, уздигнут високо у небо, циглана без цигала и луда кућа. О том непоузданом и лудом видимом свијету, чији трагови, неимари и ктитори ишчезавају, тешко да може самопрокламовани историк емеритус, разучитељ Сретен, написати *Села Ђелија исцрпну исцорију*, утолико прије што је свака историја чији је циљ „исправност”, а не истина, осуђена на пропаст. „Исправна” историја је испрана историја.

Лудило и апсурд представљеног свијета могућно је ухватити једино неким шашавим *разроманом*, макар његов аутор био магле-

ни појав меких очију, колубарске и брдске туге неименовани министар – Радован Бели Марковић.

Ријеч је, дакле, о разроману о меланхоличном, лудом, на поставу изврнутом свијету, чији су симболи – поновимо то – Луда кућа, циглана без цигала и димњак без дима који стреми у небо.*

* Реч приликом уручења Награде „Светозар Ђоровић” Радовану Белом Марковићу за роман *Пушњикова циглана*, 23. септембра 2016. године у Билећи.